

Tıp, Sanat ve Estetik

Medicine, art and aesthetics

Yasemin YAŞAR

Harran Üniversitesi, Öğretim Görevlisi

Harran University, Lecturer

Özet

Tıbbın uygulanması dört temel olguya dayanır. Bunlar; bilgi, mantık, sezgi ve insanlıktır. Duyarlı hekim, bilgi ve mantığını ilimle, sezgi ve insanlığını sanatla yoğurur ve yüceltir.

Bir hekim hastasının klinik verilerine değer atfettiği kadar onun bakışlarındaki hüzne de değer atfetmelidir. İnsanın iskeletini, anatomisini tanıdığı kadar onun özünü de tanınması gerekir. Bu yüzden iyi bir hekim sanatçı yanının da kuvvetli olduğu bir hekimdir. Sanat da insanın kemalatına bir araç olmalıdır. Bu hem bilimsel, hem insani kemalatı sağlayacaktır. Bediüzzaman Said Nursî, asrın hekimi olarak manevî hastalıkları tedavi ederken sanat-ı ilahiyeye nazarları çevirterek tedavi etmiştir.

Bu makalede Bediüzzaman Said Nursî'nin tıba yaklaşımının temel özellikleri, tarihi süreçte hekimlik ve sanatın, hekimlik ve felsefenin iç içeliği ve sanatın tıp bilimine katkıları anlatılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Hekim, sanat, Sanat-ı İlâhi, estetik

Abstract

The application of medicine is based on four basic facts: Knowledge, logic, intuition and humanity. A sensitive physician kneads and glorifies his knowledge and logic with wisdom, and kneads and glorifies his intuition and humanity with art.

A physician should pay attention to the sadness of his patient as well as to his clinical data. He must recognize the essence of his patient as well as patient's skeleton and anatomy. Therefore, the artist side of a good physician should be strong. Art should be a tool for the perfection of the man. This will provide both scientific and human perfection. Bediuzzaman Said Nursi treats the spiritual diseases as the physician of the century by canalising the attentions to the art of God.

In this article, the main features of Bediuzzaman Said Nursi's approach to medicine, confluencing medicine and art, medicine and philosophy in the historical process and the contributions of art to medical science are explained.

Keywords: *Physician, art, Divine Art, aesthetics*

Giriş

Nakiştan Nakkaş'a, Sanattan Sani'ye, Esbattan Müsebbib'ül esbaba geçebilme yolculuğunda, perdelerin en şeffaflaştığı, bu geçişin belki de en kolaylaştığı meslektir hekimlik. Çünkü hekimin uğraşı ahsen'ül takvim olarak yaratılmış, kaderden kıymetli ve ehemmiyetli cihazlar ve programlar yüklenmiş halife-i arz olan insandır. Hekim Yaratıcı ve yaratılmış arasında bir sanatçı-sanat eseri ilişkisi kurar ve kurmalıdır. Çünkü eşya kendi başına hiçbir değer taşımaz. Her şeyin bir halka birde hakka bakan yönü vardır. Halka bakan yanı, sanat eseri ile sanatçı arasındaki bağı koparan bir işlev göstermemelidir. Ancak, "şeffaf bir cam gibi" Hakkı göstermelidir. Yani, "nimete bakıldığı zaman Mün'im, sanata bakıldığı zaman Sani, esbaba nazaredildiği vakit Müessir-i Hakiki zihne ve fikre gelmelidir."^[1]

Tıp hayat ile iç içe bir bilim dalı, hekimler ve hastalar da hayatın birer parçasıdır, "mevcudat içinde en kıymettar, hayattır. Ve vazifeler içinde en kıymettar, hayata hizmettir."^[2] Hekimlikteki kalite, hekimin hastasının veya aciz birisinin duygu ve düşüncelerini, acılarını ve beklentilerini anladığı ölçüde ortaya çıkacaktır. Bu da ancak naif ve ince bir ruhun işidir. Sanatkar titizliği tam da bunu sağlamaktadır.

Hekim hem kalbini hem "Fennî malûmatı, o felsefi maarifi faideli, nurlu, ruhlı yapmak çaresini aramak lâzımdır."^[3] Ancak böyle bir hekimin teşhis ve tedavisi doğru olacaktır. "Hakikat nazarında herkesten ziyade hasta olan, maddî ve gâfil doktorlardır. Eğer eczahane-i kudsîye-i Kur'âniyeden tiryâk-misâl imanî ilâçları alabilseler, hem kendi hastalıklarını, hem beşeriyetin yaralarını tedavi ederler, inşaallah".^[4] Bu yüzden manevî buhran geçiren ve hasta olan bu asırda, asrın hekimi olan Bediüzzaman'ı, asra uyguladığı tedaviyi ve metodunu bilmek ve anlamak durumundayız. Bu tedavi ile önce hekimler ve tıp tedavi olmalı sonra da "kendi hastalığını teşhis edebilmiş bahtiyar doktorlar"^[5] tedavi sunmalıdır.

Bediüzzaman, tedavi yollarını sunarken sanatlı bir kurgu benimsemiştir. Hemen hemen bütün eserlerinde, sanatın biçim ve estetik kuramlarını kullanmıştır. Geleneksel tefsir anlayışından farklı olarak, anlatımını, sanat dili ve bakışı ile yapmıştır. Hem teknik hem de kullandığı kelimelerle sanat yolunu seçmiştir. Hem kelimelerinde hem tedavi metodunda hem bakış açısında estetik tabirler, estetik tedavi yöntemleri ve estetik bakış açıları bulunur. Bütün bunların kaynağı da şüphesiz Kur'an'dır.

Risale-i Nur ve Sanat

"Tıp bir fendir hem bir sanattır." Sözlere

Bediüzzaman Said Nursî, sanattan, güzellikten, azametten bahisle sevdirmek; takdir ettirmekle, sanatın, güzelliğin ve azametinin arkasındaki

Tıp hayat ile iç içe bir bilim dalı, hekimler ve hastalar da hayatın birer parçasıdır, "mevcudat içinde en kıymettar, hayattır. Ve vazifeler içinde en kıymettar, hayata hizmettir."

[1] Said Nursî, Mesnevi-i Nuriye, Yeni Asya Neşriyat, İstanbul, Kasım 2007, s.84
[2] Said Nursî, Barla Lahikası, Yeni Asya Neşriyat, İstanbul, Ağustos 1994, s.57
[3] Said Nursî, a.g.e, s.57
[4] Said Nursî, a.g.e, s.57
[5] Said Nursî, a.g.e, s.57

Göz görme faaliyetini icra edebilmek için ışığa muhtaç olduğu gibi, kalp de ancak iman nuruyla nurlandığı takdirde basiret sahibi olur. Böyle bir kalp, eserde müessirin sanatını okur, nimette ikram ve ihsanı görür.

Sani-i Hakime nazarları çevirtmek metodunu ortaya koymuş ve tedavisini gerçekleştirmiştir. “Ve hidemat-ı hayatiye içinde en kıymettarı, hayat-ı fâniyenin hayat-ı bâkiyeye inkılâp etmesi için sa’y etmektir.”^[6]

Risale-i Nur’un mücerrep dersleri tamamen sanatın ve estetiğin kelimeleri ile kurulmuştur. İnsanın bu dünyaya gelişini bir davet ve bu davetin maksadının da seyir, tenezzüh ve ziyafet olduğu ifade edilmiştir. Seyir düşünmek ve tasarlamaktır. Sanat bu kelime üzerine kurulmuştur. Yani sanat contemplatif (düşünceye dalmak) türden bir eylemdir. Bir şey seyredilince sanat eserine dönüşür. Bütün sanat eserleri seyredilmek için yapırlar, yaratılırlar. Mimar Sinan, Mikelanj, Leonardo da Vinci, Pablo Picasso, Rembrandt, Denner gibi daha niceleri hep eserlerini seyredilmek için yapmışlar, kurmuşlar. Hem kendileri seyretmek, hem de müştak seyircilerin gözleriyle de bakmak istemişlerdir.

Bediüzzaman da hep görsel düşünmüştür. Kuvve-i hayaliyeyi çalıştırmış, manevî derslerini önce hayallere sonra hakikate dönüştürerek vermiştir.

“Gördüğüme inanırım” diyen insanlığa, “Akı gözlerine inmiş”^[7] asır tanımlaması yapmış ve görselliğe indirgenen inancı, yine görsellikle yıkıldığı yerden tedavi etmiştir.

İnsanlardan dünyada her şeyi bir sanatçı gözüyle gören çok az insan vardır. İşte Bediüzzaman eserlerinde mana gezileri yaptırmıştır. Dikkatleri yoğunlaşması gereken müspet manalar üzerinde tenezzüh yaptırmış, bu tenezzühlerle hikmet devşirmiş, tedavi ve derslerini de bunlar üzerine tesis etmiştir.

Bediüzzaman, basarın masnuatı görmesi, fakat basiretin Sani’i görmemesi halinin garip ve çirkin olduğundan bahseder. “ O halde Sani’in manen, kalben görünmemesi, ya basiretin fıkdanındandır veya kalp gözünün kör olmasındandır veya pek dar olduğundan meseleyi azametiyle kavramadığındandır. Veya bir hızlandır. Ve illa Sani’in inkarı, basarın şuhudunu inkardan daha ziyede münkerdir.”^[8]

Basiret şöyle tarif edilir: Kudsî nur ile nurlanmış bir kalbin kuvvetidir ki, kalp bu kuvvet ile eşyanın iç yüzlerini, manalarını, hakikatlerini görür. Yani en kısa ifadesiyle, “kalp gözünün açık olması” demektir. İnsanın gözünde eşyayı görme kabiliyeti, kalbinde de o eşyanın yaratıcısını bilme özelliği mevcuttur.

Şu var ki, göz görme faaliyetini icra edebilmek için ışığa muhtaç olduğu gibi, kalp de ancak iman nuruyla nurlandığı takdirde basiret sahibi olur. Böyle bir kalp, eserde müessirin sanatını okur, nimette ikram ve ihsanı görür.

[6] Said Nursi, Barla Lahikası, Yeni Asya Neşriyat, İstanbul, Ağustos 1994, s.57

[7] Said Nursi Mektubat Hakikat Çekirdekleri 55, Yeni Asya Neşriyat, İstanbul, Ekim 2007, s.802

[8] Said Nursi, Mesnevi Nuriye, Yeni Asya Neşriyat, İstanbul, Kasım 2007, s.333

Kalp gözü kapanmış insanlar, eşyanın ve hadiselerin sadece dış yüzlerini görürler. Onlara, yaratıcı namına değil, nefis namına bakarlar. Gözün, eşyayı hikmet nazarıyla seyredebilmesi, kalbin temizliğiyle orantılıdır. Kalbin nurlanmasında ilk ve en birinci adım imandır. Sonra sıra ile takva, amel-i salih ve güzel ahlak gelir. Kalp bunlarla nurlanır ve basiret de yine bunlarla ziyadeleşir.

İşte Bediüzzaman bahtiyar hekimlere, “Her bir Sözü, şahımdan değil, belki Kur’ân’ın dellâlından sana bir mektuptur ve eczahane-i kudsiye-i Kur’âniye’den birer reçetedir farz et.”^[9] diyerek maddî reçetelerin yanında manevî reçeteler yazmalarını söylemiştir. Bu manevî reçeteleri de ancak hakim olan hekimler yazabilir.

Estetik ve Tıp

“Asıllarına hayran olmadığımız şeylerin benzerlerine hayran olmamız şaşılacak şeydir”

Pascal

Estetik güzelin ve güzelliğin felsefesidir. Estetik kavramını ilk kez kullanan ve estetiği bağımsız bir disiplin olarak kuran 18.yy’da yaşamış olan filozof A.G. Baumgarten’dir. Ona göre estetik, güzel üzerine düşünme bilimidir.^[10] Güzel olandaki tenasüp, tesanüt, tecavüp, intizam, insicam bize estetiği anlatır. Tıp felsefesi açısından bakıldığında da güzeldeki uyum, sanat eserinde ortaya çıkar. “Estetik” bir ilim olarak insanoğlunun bu konuda verdiği eserleri inceler. Bediüzzaman Said Nursî, estetik bakış açısını şu vecz cümlesiyle özetler “Güzel gören güzel düşünür, güzel düşünen hayattan lezzet alır.”^[11] Bediüzzaman aslında estetik düşünceye daha derinlikli bir mana getirmiştir. Çünkü gerçek anlamda bir estetik iç ve dışın uyumu olup sadece surette görünen değildir.

Estetik kavramı tıpta, daha çok cerrahi alanlarda karşımıza çıksa da aslında estetik, tıbbın her konusunu ilgilendirmektedir. Sağlıklı olmakla, estetik arasında var olan ilişki inkâr edilemez. Sağlıklı olmak da sadece biyolojik manada değil aynı zamanda ruhi anlamda da sağlıklı olmaktır. Zaten İslam alimleri insanın maddesini manasından ayrı tutmazlar ve mananın sıhhatinin maddeyi de etkilediğini söylerler. Lokman (as) buyurur ki “Mide fazla dolarsa, tefekkür uykuya dalar. Azalar da ibadetten geri kalır.” diyerek madde ve mana beraberliğini ifade eder. Bu yüzden biyolojik sağlıklılık için sünnet-i seniyye düsturlarına imtisali vazgeçilmez şart olarak görürler. İbni Sina gibi bir tıp alimi de insanın estetik yapısı ve sağlığının korunması adına şunları ifade ediyor: “ilm-i tıbbî iki satırla topluyorum. Sözüün güzelliği kısalığındadır. Yediğin vakit az ye. Yedikten sonra dört beş saat kadar daha yeme. Şifa hazımdadır. Yani, kolayca hazmedeceğin miktarı ye, nefse

Estetik kavramı tıpta, daha çok cerrahi alanlarda karşımıza çıksa da aslında estetik, tıbbın her konusunu ilgilendirmektedir. Sağlıklı olmakla, estetik arasında var olan ilişki inkâr edilemez.

[9] Said Nursî, Barla Lahikası, Yeni Asya Neşriyat, İstanbul, Ağustos 1994, s.57

[10] Hülya Yetişken (2009). Estetiğin ABCsi, İstanbul: Say Yayınları, s. 13.

[11] Said Nursî, Mektubat, Hakikat Çekirdekleri 50, Yeni Asya Neşriyat, İstanbul, Ekim 2007, s.801

*Sanat insanın
kematatına bir
araç olmalıdır.*

*Bu hem bilimsel
kematatı, hem
insanî kematatı
sağlayacaktır.*

ve mideye en ağır ve yorucu hal, taam taam üstüne yemektir”.[12] demekle Batı'nın estetik anlayışının çok ilerisinde her hal ve durumda, dengenin ancak gerçek bir estetiklik kazandıracağını ifade eder.

Sanatın Tıbbı Katkıları

“Doktorun kişiliği hastanın iyileşmesinde bütün ilaçlardan daha etkilidir.”

Paracelsus

Sanat eserini izleyen ile ilahi sanatları izleyen aynı kanunlara tabidir. Nasıl ki sanatı izleyen sanatçısını tanıma merakı içerisinde, aynı şekilde sanat-ı ilahiye seyreden hekimlerin de Sani'i tanıma çabası içinde olmaları beklenir. Eşsiz bir sanat eserini ifade eden insan karşısında, hekimlerin Sani'i görme çabası içerisinde olmamaları ve hatta adını bile zikredermemeleri, materyalist bakışa hapsolmuş bir körlükten başka bir şey değildir.

İyi bir hekim sanatçı yanı da kuvvetli olan bir hekimdir. Çünkü bir hekim ne kadar bilgili ve deneyimli olursa olsun, insanların, hastalarının, hasta yakınlarının duygu ve düşüncelerini anlamak, hissetmek, empati yapmak zorundadır. Bütün bunları yapabilmesi için o hekimin bir sanatçı titizliğine ve duyarlılığına sahip olması, etrafındaki sanat eserlerinin farkında olması yani kainat musikisini işiten bir kulağı, tefekkür eden bir gözü olması gerekir.

İyi bir sanatçı ruhuna sahip hekim, doğuran kadının acısını hissetmeli, ölmüş bir bedenın solgunluğu ve soğukluğunu görmeli, çaresiz, şaşkın, korkmuş, acıyla kıvranan bir insanın ifadelerini, hissedişlerini anlamalıdır.

Dolayısıyla tıbbın uygulanması dört temel olguya dayanır. Bunlar; bilgi, mantık, sezgi ve insanlıktır. Duyarlı hekim, bilgi ve mantığını ilimle fakat nurlanmış bir ilimle; sezgi ve insanlığını da, hem sanatla hem “sanat-ı İlahi bakışıyla” yoğurur ve yüceltir.

Sanat insanın kematatına bir araç olmalıdır. Bu hem bilimsel kematatı, hem insanî kematatı sağlayacaktır. Hayatı, güzel şeyler yapmak, tedavi etmek, faydalı olmak v.s ile geçen bir hekim, sanatla veya sanatsal bakış açısıyla zamanla asıl sanatkara yönelecek ve yaratılanı Yaratana adına görmeyi öğrenecektir. Sadece bakış açısı değil, maddi olarak da sanat ile meşguliyet özellikle de ruha iyi gelen ve dinlendiren bir özelliğe sahiptir. Kendi kültür ve değerlerimizden beslenen sanatlar ile meşguliyet, benliği terbiye etmeyi, kağıdı, notayı, mimariyi, bezemekten çok daha öte, ahlakı bezemeyi öğretecek, ruhu sükuna erdirecek ve sabrı öğretecektir. Sabrı öğrendikçe de ruh inceleyecek, naifleşecektir. Sanatla meşguliyet bir hekim için illa bir sanat dalıyla meşguliyet anlamına gelmez. Zira kainatı, mahlukatı, insanı bir sanat-ı İlahi olarak görebilmek bir hekimi hem tam bir hekim hem de hakim yapacaktır. Sanat kollarıyla uğraş da bu maksada yani Sanat-i İlahi bakışını yapmaya birer basamaktır.

Tıp hayat ile iç içe bir bilim dalı, hekimler ve hastalar da hayatın birer parçasıdır. Hekimlikteki kalite hastasının veya aciz birisinin duygu ve düşüncelerini, acılarını ve beklentilerini anladığı ve onu doğruya yönlendirdiği, hikmet okuması yaptırdığı ölçüde ortaya çıkacaktır.^[13] Bediüzzaman'ın "Hem bilirsin; me'yus ve ümitsiz bir hastaya manevî bir tesellî, bazan bin ilaçtan daha nafidir. Halbuki, tabiat bataklığında boğulmuş bir tabib, o biçare marîzin elim ye'sine bir zulmet daha katar. İnşallah, bu intibahın, seni öyle biçarelerin medar-ı tesellî ve nurlu bir tabib yapar."^[14] ifadeleri bu noktada yol göstericidir. Bunun için hekim duyarlı olmalıdır. Duyarlılık zaten estetik bir ruh halinin özelliğidir. "Hâzık, mütedeyyin hekimlerin tavsiyelerini tutmak, ehemmiyetli bir ilâçtır. Çünkü ekser hastalıklar sû-i istimâlâtan, perhizsizlikten ve israftan ve hatıattan ve sefahetten ve dikkatsizlikten geliyor. Mütedeyyin hekim, elbette meşru bir dairede nasihat eder ve vesâyâda bulunur."^[15]

Sanatçıyı diğerlerinden ayıran farklar duyarlılık, çağrışım zenginliği ve sabırdır. Bundan başka asıl ayırıcı özellik sanatçının algısıdır.^[16] İşte bu algı hekimin kemalatını netice verecektir.

Hatta bazı hekimler sadece yaptıkları meslekteki duyarlılık ve estetik anlayışla sınırlı kalmamış, edebiyat, plastik sanatlar veya diğer sanat dallarıyla da uğraşarak sanatçı kimliklerine ilave bir kimlik katmışlardır.

Mesela, Anton Çehov hekimlik kimliği yanında romancıdır. George Chicotot hem hekim hem ressamdır. Viyolonselci cerrah Dr. Bilroth, organist cüzam hekimi Misyoner Dr. Schweitzer, yazar cerrah Dr. Henri Mondor, Türk hekimlerinden şair, cildiye uzmanı Dr. Cenap Şahabettin, ressam, hattat, minyatürücü tıp tarihçisi Dr. Süheyl Ünver, bestekar, nöroşirurjiyen Dr. Bülent Tarcan ve daha niceleri yalnızca hekimlikleriyle değil, kişilikleri ve yapıtları ile ünlenmişlerdir.^[17]

Bunun tersi olan durumlar da vardır. Yani hekim olmamasına rağmen insan anatomisinin en ince ayrıntılarına vakıf ve yaptığı resimlere bunu bir hekim titizliğinde yansıtan Leonardo da Vinci, tıp ve sanatın birlikteliğini kanıtlarcasına eserler vermiştir.

Louvre Müzesi'nde tanınmış resamlardan biri olan Denner'in bir tablo vardır. H. Taine Sanat Felsefesi adlı kitabında bu ressam hakkında şöyle bilgi verir. " Bu ressam büyüteçle çalışır, bir portreyi ancak dört yılda tamamlar. Figürlerinde ne derinin çizgileri, ne elmacıkların mermer damarlarını andıran hemen hemen görünmez renkleri ve burun üzerine serpilmiş olan siyah benekler, ne derinin altında yılankavi uzanan mikroskobik damarların mavimtırak görünüşü, ne içinde yakın şeylerin yansuları bulunan

[13] Çelik F. Tıp ve Sanat. Düşle Edebiyat ve Kültür Dergisi 2004; 38(1): 7-9.

[14] Said Nursi, Barla Lahikası, Yeni Asya Neşriyat, İstanbul, Ağustos 1994, s.57

[15] Said Nursi, Barla Lahikası, Yeni Asya Neşriyat, İstanbul, Ağustos 1994, s.157

[16] Suut Kemal Yetkin, Estetik ve Ana Sorunları, Bilim Kültür Eserleri Serisi, İstanbul 1979, s.9

[17] Musa Albukrek, Sanat ve Tıp, Adalı Dergisi, S.116, Şubat 2015

*Sanatçıyı
diğerlerinden
ayıran farklar
duyarlılık,
çağrışım
zenginliği ve
sabırdır. Bundan
başka asıl ayırıcı
özellik sanatçının
algısıdır.*

*Tıbbın sanat
ile ilişkisi,
çok eskiye ve
mitolojik çağlara
dayanmaktadır.
Antik çağlarda
da hekimler
hastalarını tedavi
ederken sanattan
faydalanmıştır.*

gözlerin parıltıları, hiçbir şey unutulmuş değildir. İnsan bu portre karşısında hayrette kalır ve çerçeveden dışarı çıkmış gibi duran baş karşısında gözlerine inanamaz olur.^[18]

15. yüzyıl Floransa resim atölyeleri, sanata hayran lakin bir kısmı da Sanatçıdan gafil sanatçıların anatomi araştırmalarının yapıldığı bilim laboratuvarlarına dönüşmüş ve resim veya heykel yapmak, insan ya da hayvan anatomisini olanca açıklığı ile ortaya çıkarmak anlamına gelmiştir. Mesela 18. yüzyılda Mengs'in portrelerinde insan derisi bütün gözenekleriyle keten bezine yansıtılmıştır.

Tıbbın sanat ile ilişkisi, çok eskiye ve mitolojik çağlara dayanmaktadır. Antik çağlarda da hekimler hastalarını tedavi ederken sanattan faydalanmıştır. Bergama Asklepiyon terapiasında ruh hastaları, flüt ve lirle yapılan müzikle tedavi edilirlerdi. Türk İslam sanatında da özellikle Selçuklu ve Osmanlı dönemi şifahanelerinde su sesi refakatinde uygulanan saz ve ney nağmeleri bir tür terapi yöntemi olarak değerlendirildi. Günümüzde resim sanatı, psikoterapi ve rehabilitasyon alanlarında uygulanmakta, psikodrama ise psikanalize yardımcı olmaktadır.

Ayrıca tıbbî uygulamalarda kullanılan pek çok tıbbi protezler, tıbbi teknik tablo ve fotoğraflar, birer sanat ürünüdürler. Sanatla tıbbın birbirlerine en çok yakınlaştıkları alan şüphesiz estetik ve reconstructive cerrahidir. Daha da ileriye gidip, bugün uygulanmakta olan endoskopik cerrahi prensibinin, şişe içine monte edilen maket gemiciklerin yapımından kaynaklandığı söylenebilir.

1839'da fotoğrafın keşfi ile gerçek görüntülerin elde edilmesi sayesinde geleneksel resim metotlarının kullanımını azalır. Eğitimde, özellikle tıp eğitiminde görenek öğrenmenin öneminin artması neticesinde geliştirilen bilgisayar programları sayesinde üç boyutlu illüstrasyonlar oluşturulmuş ve bunun için de yeniden hekim-sanatçı işbirliğine gidilmiştir. Ancak, ayrı bir bilim dalı haline gelen Tıbbi illüstrasyon, bugün ABD'de 5 üniversitede eğitim olarak verilmektedir. Bizim ülkemizde ise tıbbî ressam yetiştiren bir üniversite henüz bulunmamakla birlikte 2006 yılında İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi'nde Tıbbî Resim Birimi kurulmuş, Trakya Üniversitesi'nde de Tıbbî Resim Ana Bilim Dalı kurulma çalışmaları devam etmektedir.

Bugün tıp eğitiminde Anatomi bilimi için görsel kaynaklar kullanılmaktadır. Çünkü bir öğrenme etkinliği ne kadar çok duyu organına hitap ederse o kadar kalıcı olacaktır ve unutma gecikecektir. Böylelikle, hekim adaylarına verilen sanat eğitimi ile hayal gücü, karar verme becerisi, rahatlatma, olaylara farklı bakış açısı kazanma, sorun çözme yetenekleri gelişecektir. Böylece hekim adayları bakmayı ve görmeyi öğrenecek, daha doğru bakış açıları geliştirecek ve analizler yapabilecektir. Bu aynı zamanda bugün hekim camiasının bir problemi olarak görülen iletişim problemlerini

engelleyecek, sağlıklı iletişim kurabilen bireylerin yetişmesini sağlayacaktır.^[19]

Felsefesiz Tıp

“Anladım işi, sanat Allah’ı aramakmış; Marifet bu, gerisi yalnız çelik-çomakmış”

Necip Fazıl Kısakürek

Tıp felsefesi kavramı, felsefenin tıp bilimi üzerindeki yorumlamalarını içerir. Felsefe Hakikat bilgisidir. İnsan hakikatin araştırılmasında farkında olmadan veya farkındalıkla felsefi sorularla iç içedir. Bilimin “nasıl?” soruları karşısında felsefe “niçin?” ve “neden?” soruları sorarak bilime yardımcı olur. Mesela bilim insan gözünün nasıl oluştuğunu sorar. Felsefe ise gözün “niçin? Ne sebepten yaratıldığını?” sorgular ve bu tip sorularla gözün yaratıcısına ulaşmaya çalışır. Bu aynı zamanda “hikmettir.” Bediüzzaman’ın “mana-i harfî” bakışı diye sistemleştirdiği bu bakış açısı ile bütün öğrenilenler hakikat bilgisine ve gerçek ilme dönüşür. Bir nevi ilmin nurlanmasıdır.

Konu tıp felsefesi olunca, bu defa felsefe tıbbın ana konusu olan insan ve anatomisi üzerine derinlemesine sorgulayıcı sorular sorar. Mesela gözlerle kulakların yeri değişse ne olurdu? İnsanın kirpikleri de saçları gibi neden uzamıyor? Benzer soruları çoğaltabiliriz. Saçma gibi algılansa da aslında akıl sürekliliği bu tür felsefi soruları zaten sorar ve insanı sürekli rahatsız eder. İnsan akıllı, hayatı boyunca bu sorulardan kaçamaz. Zaten din de bu sorgulamaları yapmamızı emreder. Her şey tefekkür edilmelidir. Sadece insan aklının terazisinin kaldıramadığı Allah’ın zatı ile ilgili tefekkür yasaklanmıştır. Şüphesiz bunda pek çok hikmet vardır. Bu mesele konumuzdan hariçtir.

Bu tür felsefi sorular akli tembellikten kurtarılıp hakikate ulaşmayı sağlayan bir bakış açısı programıdır. Bediüzzaman bu sorgulamayı daha çok düzen, intizam, denge, vasat, hikmet, kast, irade ve Esmâ’ül Hüsnâ pencesinden yapar. Bu sorgulamayı yaparken de ene mekanizmasına dikkatleri çeker. Eğer ene kendi manasını yani veriliş hikmetini bilse kendi açıldığı gibi kainatın kapılarını da açar der.^[20] O zaman gelen her malumat nurlanır ve ilme dönüşür.

Tıbbi hikmetin bir parçası kılan doktorlara ihtiyaç vardır. Hekim aynı zamanda hakim olmak zorundadır. Galen’in ünlü bir risalesi vardır, doktorların aynı zamanda birer filozof olmaları gerektiğine dair. Tıp hikmetin bir parçasıdır. Felsefesi olmayan bir tıp, hikmetin uzağına düşmüş, teknikerlerin, uzmanların elinde bir zanaate dönüşmüş olur.

Sinan Paşa Ünlü Maarif-Namesinde kendi devrinin tabipleri hakkında şöyle der. “Ekser tabibe ve müneccime inanmak olmaz ve onlara itikad edip sözlerine dayanmak olmaz. Şafi Allah’tır, itikad ona gerek ve

*Tıbbi hikmetin
bir parçası kılan
doktorlara ihtiyaç
vardır. Hekim
aynı zamanda
hakim olmak
zorundadır.*

[19] H. Serdar MUTLU, Sevtap KANAT, Tıp Eğitiminde Farklı Bir Yaklaşım: Sermikle Düşlemeler, İnönü Üniv. Eğitim Fak. Der.,20(1), 2019,s.46-48

[20] Said Nursi, Sözler, “30. Söz”, Yeni Asya Neşriyat, İstanbul, Nisan2007, s.873

*Evet, hekimler
hikmeti aramalıdır
ki insanın
iskeletini tanıdığı
kadar onun
özünü de tanısin.
Hastasının klinik
verilerine değer
atfettiği kadar,
bakışlarındaki
hüzne de değer
atfetsin.*

müsebbib'ul-esbab odur, itimad ona gerek. Şimdi tabib deyulenlerin çoğu birkaç alamatı bilir, bakisini bilmez. Ve müneccim sayılanların ekseri birkaç vaz'ı görür, kalanını görmez. Ol sebebdendir ki onun ilacında hatb u zeled (!) olur ve bunun ihbarında kizb u halel olur. Tabibe ilac ettirip dahi Allah'a ismarlamak gerek, belki tabibe ilac ettirmemek gerek. Tab'ı kendi hali üzere komak yeğ olur. Nagah bu cahil tabibin ilacıyla mizac bozulur.”

Yani cahil doktorun ilacıyla bedeninin itidalini bozmaktansa, kendi haline bırakmak daha doğrudur. Mesleklerini icra ederler, ama icra ettikleri mesleğin tarihini merak etmezler. Yaptıkları kadarını bilmek zorundadırlar, ya da yapacakları kadarını. Oysa hikmet veya felsefe yaşama ilişkin derinlikli kavrayışın adıdır.

Evet, hekimler hikmeti aramalıdır ki insanın iskeletini tanıdığı kadar onun özünü de tanısin. Hastasının klinik verilerine değer atfettiği kadar, bakışlarındaki hüzne de değer atfetsin. Bu minvalde bakıldığında tıbbın da, tabibinde tedaviye ihtiyacı var görünüyor. Bediüzzaman'da “Merhaba ey kendi hastalığını teşhis edebilen bahtiyar doktor, samimî ve aziz dostum”^[21] hitabıyla hastalığını teşhis edemeyen hekimlerin varlığını da ihsas ettirir. Kapitalizm, hekimlik mesleğini özünden o denli koparmıştır ki son derece istisnai bir meslek erbabı olan hekim, geçim ve statüyü, insan canının önüne geçirir olmuş, hekimliği, yani bilgeliği terk etmiştir.

Tıp tarihi çok ünlü filozof hekimlerle doludur. IX. yy'ın son yarısında kimyayı tıbbı uygulayan Razi, XIII. yy'da “Külliyat-fit-tıb” adlı kitabı yazan İbn-i Rüşd ve Farabi ilk akla gelenlerdir. Tıp ve felsefe ilişkisinde en anlamlı sorgulamayı Paracelsus (1493-1541) yapmış ve net bir ifade ile dün olduğu gibi bugün de ve gelecekteki yüzyıllar boyu etkisini sürdürecektir şu mütahş yargıya varmıştır: “Doktorun kişiliği hastanın iyileşmesinde bütün ilaçlardan daha etkilidir.” Paracelsus otoriteye ve totaliter öğretime karşı çıkmış ve gözlem ve deneyimin önemini vurgulamıştır.

Antik Hindistan'da ünlü tıp adamı Susruta MÖ. 400'de kitabında şöyle demiştir. “Hekimlik iyileştirme sanatının ilk ve en yüksekte duran bölümüdür, iç bütünlüğü olan, cennetin işleyen bir parçası ve yeryüzündeki şöretin ta kendisidir.” Susruta “cerrahi, bir kanadı bilim, bir kanadı sanat olan bir kuşa benzer, kanatlarından biri olmazsa uçamaz” demektedir. İslam tıbbının önemli cerrahlarından bir olan Ebu-l Kasım el Zahravi, “Cerrahlar! Tanrının gözü üzerinizdedir. Sizin gerçekten gerekli olduğu için mi, para aşkı için mi ameliyat yaptığınızı bilir” sözlerini “el-Tasrif” kitabının başına koyarak cerrahi felsefeye yeni bir bakış açısı getirmiş ve sanat kadar etik kavramını da ön plana çıkarmıştır.

Fatih Sultan Mehmet'e ithaf ve hediye ettiği resimli cerrahi kitabı ile bilinen Amasyalı Şerefettin Sabuncuoğlu “Cerrahiye-i İlhaniye” adlı kitabında “bir işi hor görüp adının kötüye çıkmasına neden olmamalısın, paraya

tamah edip kendini halk katında saygın iken aşağılatmamalısın, insafının hırsından ve rağbetinden fazla olması gerekir.” demektedir.

Cerrah İbrahim tarafından on beşinci yüzyıl sonu ve on altıncı yüzyıl başlarında yazılmış olan Ala'im-i Cerrahin'de cerrahlar ve cerrahlık hakkında yazılan düşüncelerin günümüzde de fazlaca değişmediği görülmektedir: “Cerrah öncelikle ilminde dürüst olmalıdır. İlminde dürüst olanın işi de rast gider. Cerrah şefkatli, güler yüzlü ve alçak gönüllü olmalıdır. Bu meslekte üstat olanların izinden gitmeli, onları yermemelidir. Cerrahın “eli uz, gönlü düz” olmalı, hiçbir şey ondan incinmemelidir. Cerrah ilaçların bütün özelliklerini bilmelidir. Çocuklara, yaşlılara ve yiğitlere öncelik vererek, buna göre tedavi yapmalıdır.”

Friedrich Nietzsche 1878'de “İnsanca, Pek İnsanca”da hekimler için: “bir hekimin zihinsel güçlerinin en yüksek noktasında olmasının sebebi, sadece en son ve yeni yöntemleri beceriyle uygulaması ya da teşhis koyan hekimlerin ünlü yöntemleriyle, belirtilerden yola çıkarak sebeplere kolayca ulaşması değildir artık. Buna ilaveten, herkesle kolayca uyum sağlayabilecek ve gerekirse karşısındakinin yüreğini kolayca söküp alabilecek türden bir hitap yeteneğine, melankoliyi yok edecek kadar cana yakınlığa, bir diplomatın arabuluculuk yeteneğine, insan ruhunun sırlarını öğrenebilmek için bir polisin becerisine, ancak bu sırlara ihanet etmemek için de bir avukatın anlayış yeteneğine, özetle bütün profesyonel mesleklerin beceri ve haklarına gereksinimi vardır.”^[22] demektedir. Burada Nietzsche bir üstün insanı değil bir doktoru yani sanatçıyı tanımlamaktadır.

İyi bir hekim olmak için, hekimlik sanatının iyi uygulanması gerektiğini ısrarla vurgulamaktayız, çünkü bir hekim ne kadar bilgili ve deneyimli olursa olsun, insanların, hastalarının, hasta yakınlarının duygu ve düşüncelerini anlamak, hissetmek, empati yapmak, onlarla iç tanışıklığını yapmak zorundadır.

Hekimler arasında “dogmatik düşünce”ye en yatkınlar cerrahlardır, çünkü tıpta kesinliğe inandıkları gibi eylemlerinde de kesinliliğe inanırlar. Cerrahide kararsızlığa yer yoktur, bu nedenle karar doğru da olsa yanlış da olsa verilir, işte bu kesinlik ve keskinlik zaman zaman cerrahi felsefeyi sorgulamaktadır. Cerrahi felsefede iyi bir cerrah olmak için çalışkan ve dayanıklı, esnek ve uyum sağlama yetenekli, merhametli ve tevazu sahibi ve kararlı olmak ön koşullardır.

Değerlendirme ve Sonuç

Tibbin uğraş alanları ve hedefleri insan ve hayattır. Bu yüzden tıp ve sanat bazen yan yana bazen de iç içedir. Hatta tıp da bir sanattır. Çünkü sanat, insani bir faaliyettir ve insanı etkileyen her şey, sanatı da etkilemektedir. Hekim sadece bir teknik eleman değil “estet” (güzel duyusu olan, güzeli en yüce değer sayan, sanatsal beğenisi çok gelişmiş kimse) bağlamında aslında

*İyi bir hekim
olmak için,
hekimlik sanatının
iyi uygulanması
gerektiğini ısrarla
vurgulamaktayız,
çünkü bir hekim
ne kadar bilgili ve
deneyimli olursa
olsun, insanların,
hastalarının,
hasta yakınlarının
duygu ve
düşüncelerini
anlamak,
hissetmek, empati
yapmak, onlarla
iç tanışıklığını
yapmak
zorundadır.*

[22] Friedrich Nietzsche, İnsanca pek insanca, çev. Orhan Tuncay, Gün Yay. İstanbul, s.244

*Sanat eserini
izleyen ile
İlahi sanatları
izleyenler aynı
kanunla hareket
ederler. Bu kanun
ise sanatçıyı
bilme ve tanıma
amelisidir.*

bir sanatçıdır. Hekimler hayata hizmet gibi çok önemli bir vazifeyi deruhte etmektedirler. Böyle önemli bir vazifeyi icra eden hekimlerin herkesten ziyade hasta ve gafil olması ciddi bir sorundur. Bu yüzden hekimin aynı zamanda hakîm (hem kalbini hem ilmini nurlandıran) olması gerekir. Böylelikle önce kendisi tedavi olsun, sonra da hastalarını tedavi etsin.

Bunun için de asrın maneviyat doktoru Bediüzzaman'ın kullandığı manevî reçeteleri alma, kullanma ve tavsiye etme metoduna dikkat etmek gerekir. Zira Bediüzzaman bu tedavisini sanattan, güzellikten, azametten bahisle sevdirmek ve takdir etmekle ve sanatın arkasındaki güzelliğin ve azametinin arkasındaki Sani-i Hakîm'e nazarları çevirmekle gerçekleştirmişti. Yani Bediüzzaman manevî tedavisinde sanat dilini kullanmıştır.

Sanat eserini izleyen ile İlahi sanatları izleyenler aynı kanunla hareket ederler. Bu kanun ise sanatçıyı bilme ve tanıma amelisidir. Aynı şekilde bir sanat-ı ilahi olan insanı seyreden, talim eden, tedavi eden hekimler de, sanat-ı ilahi gözlüğünü takmak zorundadırlar. Bu gözlüğü takabilmek için de elbette sanatsal bir ruh kazanmaları elzemdir. Bu ruhla hekim duyarlı olacak, empati duygusu gelişecek, dikkatli nazarlara, hikmetli bakışlara sahip olacak, sabır erdemini kuşanacak ve yüksek algı ve iletişim becerisi geliştirecektir.

İşte hekimler bütün bu kemalata kavuşmak için ya ruha iyi gelen bir sanata meşgul olacak, ya da masnuatı, sanat-ı İlahi gözüyle tefekkür etmekle hakîm hekimler olacaklardır.

Kaynakça

ALBUKREK Musa, Sanat ve Tıp, Adalı Dergisi, S.116, Şubat 2015

ÇELİK Faik, Tıp ve Sanat, Düşle Edebiyat ve Kültür Dergisi 2004; 38 (1): 7-9

NIETZCHE Friedrich, İnsanca Pek İnsanca, çev. Orhan Tuncay, Gün Yay. İstanbul,

MUTLU, H. Serdar, Sevtap KANAT, Tıp Eğitiminde Farklı Bir Yaklaşım: Seramikle Düşlemeler, İnönü Üniv. Eğitim Fak. Der., 20 (1), 2019

NURSİ Said, Mesnevi-i Nuriye, Yeni Asya Neşriyat, İstanbul, Kasım 2007

NURSİ Said, Barla Lahikası, Yeni Asya Neşriyat, İstanbul, Ağustos 1994

NURSİ Said, Mektubat Hakikat Çekirdekleri, Yeni Asya Neşriyat, İstanbul, Ekim 2007

NURSİ Said, Lemalar Yeni Asya Neşriyat, İstanbul, Mart 2008

TAİNE H., Sanat Felsefesi, Hachette, 1917, C.1

YETKİN Suud Kemal, Estetik ve Ana Sorunları, Bilim Kültür Eserleri Serisi, İstanbul 1979

YETİŞKEN Hülya, Estetiğin ABC si, İstanbul: Say Yayınları, 2009